

Spellingvereniging vanuit een Curaçaos perspectief

Ronnie Severing

11 september 2015

Viering 25 jaar SPLIKA

Den Haag

Geachte dames en heren,

1 Een overzicht

Allereerst zou ik graag het bestuur van SPLIKA willen gelukwensen met het 25-jarig bestaan van de stichting. SPLIKA heeft zeker het Papiamentu in Nederland en ook elders weten te bevorderen. Het Curaçaose overheidsinstituut *Fundashon pa Planifikashon di Idioma* heeft vanaf haar oprichting goede banden met SPLIKA. Samen zijn ze tot mooie producten gekomen. De methode Papiamentu voor het voortgezet onderwijs, Mosaiko, is hier een fraai voorbeeld van. SPLIKA verdient waardering voor haar inbreng ten aanzien van het Papiamentu. Ik dank het bestuur voor de uitnodiging om een kleine bijdrage te mogen leveren aan de SPLIKA-viering door op dit symposium iets te vertellen over de taal van de Benedenwindse Eilanden: het Papiamentu. In de uitnodiging werd expliciet vermeld dat de spelling centraal zou staan op deze middag. Zeer in het bijzonder wil SPLIKA een antwoord hebben op de vraag of het mogelijk is om de spelling van enerzijds Aruba en anderzijds die van Curaçao en Bonaire te kunnen samenvoegen tot één schrijfwijze.

In het hierna volgende zal ik een poging doen om een mogelijk antwoord op deze vraag over spellingvereniging te geven vanuit een Curaçaos perspectief.

Ik vang aan met een korte geschiedenis van de Curaçaose spelling (2). Daarbij ga ik kort in op de recentere historie van de schrijfwijze van het Papiamentu en ook de wat oudere geschiedenis (2). Daarna komen enkele criteria voor een spellingsysteem aan de orde (3). Vervolgens gaan we in op de redenen voor spellingwijziging (4), waarna aan de orde komt of het wel of niet raadzaam is om spellingvereniging te willen van het Papiamentu en Papiamento (5). Tot slot ronden we af met een beknopte conclusie over de vereniging van de spelling van Aruba en die van Bonaire en Curaçao (6).

2 Geschiedenis van de Curaçaose spelling

In 1969 bood de Curaçaose taalkundige Raúl Römer zijn spellingsvoorstel aan met de titel: ‘Ontwerp van een spelling voor het Papyamento’. De schrijfwijze van het woord *Papyamento* laat al zien hoe Römers voorstel was. Tegen dit voorstel had men op de verschillende eilanden bezwaren. Een volgende commissie, waar trouwens de heer Römer ook weer lid van was, presenteerde in 1970 een gewijzigde versie aan de Antilliaanse minister van Onderwijs. Deze commissie stond onder leiding van de bekende Papiamentist Antoine Maduro. Vijf jaar later in 1975, overhandigde een adviescommissie, die ingesteld was door de Curaçaose overheid, een gereviseerde versie van het voorstel van de commissie Maduro-Römer. Deze commissie,

onder leiding van de romanist Silvio Jonis, had de taak de gedeputeerde van Onderwijs te adviseren over de didactische aspecten van de spelling van Maduro-Römer.

Het nieuwe spellingsvoorstel werd unaniem door de eilandsraad van Curaçao aangenomen. In een brief van 1976 maakte de Curaçaose overheid bekend dat zij gekozen had voor de spelling Römer-Maduro-Jonis. In 1983 gaf de gedeputeerde van Onderwijs het boekje *Ortografia di papiamentu* uit met de regels van de officiële spelling.

Het overheidsbureau Sede di Papiamentu begon in 1983 met het schrijven van de methode *Papiamentu nos idioma* die in 1986 werd ingevoerd. Toen werd Papiamentu ook als vak geïmplementeerd in de basisschool op Curaçao en Bonaire; uiteraard in de officiële spelling. Dit was een belangrijke mijlpaal. Papiamentu werd sinds het begin van de negentiende eeuw opnieuw leven inblazen. Dit betekende een revitalisatie van het Papiamentu. Op verzoek van de minister van Onderwijs van de Antillen kwam bij de Fundashon pa Planifikashon di Idioma de publicatie tot stand van het boek *Ortografia i lista di palabra Papiamentu, Buki di oro, Kòrsou*, 2009 (Jonis e.a., 2009). Het boek bevat een licht gewijzigde versie van de spelling van 1976 en een woordenlijst van zo'n 18.000 Papiamentu woorden. Ondertussen had de overheid van Aruba - eveneens in 2009 - een vergelijkbare spellingslijst gepubliceerd: de *Vocabulario Ortografico di Papiamento*.

Om een ietwat vollediger zicht te krijgen op de ontwikkeling van de spelling, gaan we even terug in de tijd. Vlak na zijn aankomst op Curaçao in 1824 gaf prefect Johannes Niewindt boekjes uit in het Papiamentu. In 1833 werd op verzoek van de paus een brief aan de gelovigen over de hele wereld gedrukt en verspreid. Deze eerste gevonden gedrukte tekst van 4 pagina's was de: *Prefecto Apostolico di Curacao na Cristian di su mision* (1833). Een volgende gedrukte tekst in de vroege spelling van het Papiamentu was de *Catecismo corticu pa uso di catolicanan di Curaçao* (1837). Wat reeds in de titel opvalt, is de spelling van Niewindt die erg Spaans aandoet in woorden als: *Prefecto, Apostolico, Cristian, Catecismo* en *corticu*. Let op het gebruik van de *c*. Wat nog meer in het oog valt, is dat bij de oudste Arubaanse catechismus de *Katekismoe* juist twee keer de *k* wordt gebruikt. Later zou het andersom worden. Dan kiest Curaçao voor de *k* en Aruba voor de *c*.

In de daarop volgende uitgaven in de 19^e en begin 20^e eeuw zien we verschillende spellingvarianten van het Papiamentu. Ook voor het Nederlands was er nog geen eenduidige spelling en was men op zoek naar een uniforme spelling.

3 Criteria voor een spellingsysteem

Welke zijn de criteria voor een spellingsysteem? Vaak wordt taal geassocieerd met woordenboeken en grammatica's en het foutloos kunnen spellen. De spelling, ofwel de orthografie, is de wijze waarop de gesproken taal wordt weergegeven in lettertekens. Daarbij gaat het voornamelijk om de spelling van woorden. Het uitgangspunt bij elke spelling is dat je zoveel mogelijk schrijft wat je hoort. De spraakklanken, anders gezegd de uitspraak, het fonologisch niveau, is bepalend voor de schrijfwijze. Dat betekent dat de spelling van het Papiamentu van

Curaçao en Bonaire, evenals van het Nederlands dus in principe gebaseerd zijn op de klanken. Ze hebben dus een fonologische basis.

Het is goed om te beseffen dat wat er in de Dikke Van Dale staat, niet meer is dan een schriftelijke weergave van wat je om je heen hoort. Je kunt een woord goed schrijven door gewoon achtereenvolgens de spraakklanken te noteren die je hoort, bijvoorbeeld bij de woorden *bus*, *straat* of *ernst*. Je spreekt de woorden immers precies zo uit. Als je woorden als *kastje* of *postzegel* correct wilt schrijven, moet je ook het zogeheten morfologisch niveau van de taal erbij betrekken. Je moet door hebben dat *kastje* is opgebouwd uit de woorddelen, morfemen, *kast* + *je* en dat *postzegel* de woorden *post* en *zegel* bevat. Want als je alleen zou afgaan op de uitspraak zou je *kasje* en *poszegel* schrijven. Voor de spelling van de woorden *mei* en *lijden* heb je de betekenis nodig. Soms zijn er woorden die ontleend zijn aan een andere taal zoals *cake* en *steak*. Die kunnen dan hetzelfde klinken als een Nederlands woord. We kunnen stellen dat, hoewel de basis van de spelling van het Nederlands berust op het fonologisch principe, er ook andere principes zijn die een rol spelen als het morfologische en het etymologische principe.

Eeuwenlang schreef iedereen zoals hij dat zelf wilde en vaak was het ook streekgebonden. Men schreef bijvoorbeeld zoals in het naburige klooster of zoals op de schrijfschool werd geschreven. De Nederlandse spelling werd pas veel uniformer door de uitgave van de statenbijbel. Deze bleek een belangrijk instrument in de culturele eenwording van Nederland.

Waarom verschillen westerse spellingen? Dat komt voor een deel door het alfabet. Het grootste euvel is dat er maar 26 letters voorkomen in het Latijnse alfabet, maar dat er in de spraak zo'n 30 tot 60 verschillende klanken zijn. Het Nederlands heeft ongeveer 35 spraakklanken (Huizinga, 2001: 37). Als de letters op zijn, moet je wat bedenken. Je kunt letters combineren. Dat doet het Nederlands ook, of je kunt nieuwe letters maken als *æ*, *œ* en *ø*.

Eén letter voor meer klanken klank

Engels		Nederlands	Papiamentu	Papiamentu
<i>car</i>	/a/	pas	pas, paz	pas
<i>cat</i>	/è/	pen	pen	pèn
<i>call</i>	/ò/	bon	bon	bòn
<i>case</i>	/ei/	race	reis	reis
<i>manage</i>	/ə/	water	mangel	mangel
<i>please</i>	/ie/	wiel	wiel	wil
<i>caught</i>	/ò/	bom	bom	bòm

Andere letters buiten het alfabet: *æ*, *œ* en *ø*

In het overzicht wordt er uitgegaan van woorden in het Engels met de letter *a*. De letter *a* wordt telkens anders uitgesproken. In *car*, *cat*, *call*, *case*, *manage* klinkt de *a* steeds anders. Dit is een mooi voorbeeld van inconsistentie in een spelling. Dan hebben we het alleen nog

over de variatie in uitspraak van slechts één letter van het Engelse alfabet. Het is duidelijk dat de spelling van het Engels al lang is weggedreven van het fonologisch of fonemisch beginsel. In de drie laatste kolommen wordt zichtbaar hoe de overeenkomstige spraakklanken in het Nederlands, het Papiamentu van Aruba en het Papiamentu van Curaçao en Bonaire worden gespeld. Het Papiamentu van Curaçao en Bonaire is de meest consistente spelling van de vier. Is deze spelling dan de beste? Dat hoeft niet per se zo te zijn. Deze spelling is wel de meest eenvoudigste om te leren, ondanks de accenten.

Een belangrijk criterium voor een aanvaardbare spelling is de *Leerbaarheid* (Booij e.a., 1979: 89). Hoe transparanter de spelling hoe hoger de leerbaarheid. Dat betekent dan, dat hoe meer een spelling voldoet aan het fonologische principe hoe leerbaarder die is. Hier komt een kanttekening bij; een voorbehoud. Deze leerbaarheid geldt vooral voor de beginnende lezer. Deze leest nog spellend. In de volgende fase zal de reeds vaardiger lezer grotere gehelen waarnemen en hij hoeft de bekende woorden niet meer te spellen. De vlotte lezer steunt steeds meer op het woordbeeld, dat ingeprent is. Dan is het minder relevant, of woorden spelbaar zijn of niet. Zo leren mensen over de hele wereld ondanks de inconsistentie, toch zelfs de inconsistente Engelse spelling lezen. Ze prenten het woordbeeld in. De voordelen van een fonologische spelling nemen dan wat af. Het Nederlands laat waar nodig het hoofdprincipe: schrijven wat je hoort – het fonologisch principe – los: *blint* en *blintheid* naast *een blinde*. Dat is de regel van gelijkvormigheid. Dit gaat terug op het morfologisch principe. Dan schrijf je niet meer wat je hoort, maar je verhoogt de transparantie door de woordbetekenis helderder te maken. Voer je de regel van de gelijkvormigheid van de woorddelen weer te rigouzeus door, het morfologisch beginsel dus, dan leidt dit weer tot schrijfwijzen als: *verwachtt* en *geleidd*. U ziet dat het niet simpel is om een eenduidig spellingsysteem te ontwerpen met maar 26 letter in het alfabet. Het is behelpen.

Hoe functioneert de spelling Römer-Maduro-Jonis?

Hoe werkt de huidige spelling van Curaçao? Evaluatief onderzoek naar hoe de spelling Römer-Maduro-Jonis in de dagelijkse praktijk functioneert, is uiterst beperkt. In een onderzoek in het havo/vwo (Noor & Severing, 2011) is voor 15 categorieën van spellingsmoeilijkheden nagegaan hoe de leerlingen daarop presteren. Ze kregen een toets van 140 meerkeuzevragen. In de tabel is een overzicht te zien van de resultaten.

Tabel Gemiddelde correctscore voor spellingonderdelen voor de klassen 1-5 havo

	Elemento ortográfiko	Porsentahe
1	Gewijzigde klinker (è, ò, ù, ü)	70.4%
2	Gewijzigde medeklinker (ñ)	90.6%
3	Tweeklank (ai, au, ua ...)	84.0%
4	Ontleende woorden (safe, joya)	26.4%

5	Gen gebruik van medeklinkers: ‘j’ en ‘c’	79.7%
6	Twee opeenvolgende klinkers (kooperá)	17.4%
7	Tweeklank in het algemeen (eu, io, uo)	83.2%
8	Bijzondere tweeklank (ùi, òi, uè)	61.3%
9	Drieklank (iau, iou, uai ...)	57.3%
10	Toevoeging van ‘g’ t.b.v. stemhebbende klank (guera)	77.7%
11	Dubbele medeklinker (pannan)	32.7%
12	Woorden met accent aigu (karné, fió, kurú)	51.7%
13	Woorden zonder accent aigu (kas, lus, leu)	60.8%
14	Verdelen in lettergrepen (leim-men-tu)	66.0%
15	Samentrekking (tra’tin, dun’é, hasié)	58.5%
Gemiddelde		61.2%

Naar: Noor & Severing (2011)

Met een gemiddelde score van 61% is de indicatie dat de beheersing van de spelling over het algemeen voldoende is. De schrijfwijze van gewijzigde klinkers, vokal modifiká, 91% en de tweeklanken, diptongo, 84% beheersen de leerlingen het best. De meeste moeite hebben ze met het schrijven van twee opeenvolgende klinkers, vokal dòbel, 17% en met de dubbele medeklinker, konsonante dòbel, 33%.

4 Redenen voor spellingwijziging

We komen nu bij de spellingen van de Benedenwindse Eilanden. Aruba heeft een spelling gebaseerd op het etymologisch principe, terwijl het spelsysteem van Curaçao en Bonaire op het fonemische of fonologische beginsel gebaseerd is. Het komt voor dat een spelling toe is aan vernieuwing; bijvoorbeeld omdat die sterk verouderd is, doordat gaandeweg de spraak gewijzigd is: *te dezen, bij dezen, deeze, beenen*.

In hoeverre is spellingvereniging, dus het samenvoegen van, of een nieuwe spelling voor het Papiamentu en Papiamentu wenselijk? Het is vanzelfsprekend dat één taal één spellingsysteem heeft. Het bestaan van twee spellingen, betekent verschillende spellingen van één gemeenschappelijke taal. Dit geeft verwarring die voor de uitwisselbaarheid in bijvoorbeeld in het onderwijs en geschreven media gevolgen kan hebben. Er zijn ook onvoorziene gevolgen. Zo wilde het bedrijf Microsoft Office geen twee afzonderlijke taalgebieden erkennen en het bedrijf gaf daarom maar één licentie voor één spellingchecker Papiamentu. De gebruiker van de spellingchecker Papiamentu kan die in het programma MS-Word onder Baskisch vinden. Wijziging van een bekende spelling wordt zelden gewaardeerd door gebruikers. Er ontstaat resistentie, vaak gepaard met gebrek aan belangstelling en afwijzing. Het resulteert in een uitdaging om burgers een spelling waaraan ze niet gewend zijn te laten accepteren. Een taal-

kundig argument is dat de oorsprong van de woorden uit het zicht verdwijnt. Ten slotte dient vanzelfsprekend de financiële kwestie zich aan.

Het samen kiezen voor een nieuwe spelling vraagt van beide voormalige groepen gebruikers investeringen. Zodanig dat de vraag rijst of de voordelen opwegen tegen de nadelen. Om een indruk te geven van waar het zoal om gaat, noem ik enkele materiaalsoorten. Het betreft:

nieuw leerlingenmateriaal: lesboeken, werkschriften

nieuw lerarenmateriaal: handleidingen, didactisch materiaal

nieuw klassenmateriaal: wandplaten, spelletjes, audiovisueel materiaal

nieuw referentiemateriaal: woordenboeken, grammatica's,

nieuwe Spellingcheckers (PC en Mac)

Het moment waarop kinderen leren lezen, verschilt van land tot land. Rond het zesde jaar blijken de beide hersenhelften pas voldoende kunnen samenwerken om te kunnen leren lezen. Er zijn ook experimenten gedaan om kinderen met 2 jaar te leren lezen. Dat was niet zo'n succes. Op de scholen op de Benedenwindse Eilanden leren de kinderen op zesjarige leeftijd op de daartoe bestemde scholen lezen in het Papiamentu. Daarna leren ze lezen in het Nederlands vervolgens worden het Spaans en het Engels aangeboden. Dat zijn vier schrijfsystemen; en dat kunnen kinderen.

Het schrift is een heel belangrijke culturele verworvenheid van onze westerse samenleving. Ongeletterdheid of gebrekkige beheersing van het schrift, belemmert de taalgebruikers om als mondige burgers op volwaardige wijze te kunnen deelnemen aan de moderne samenleving. Het schrift heeft een cruciale rol in de huidige maatschappij verworven. Internationaal worden de beschavingsgraad van naties bijvoorbeeld door UNESCO bepaald aan de hand van de beheersingsgraad van literacy en numeracy: in het Nederlands geletterdheid en gecijferdheid. Hoewel het goed kunnen spellen belangrijk is, wordt binnen het construct taal, spelling als een minder belangrijk onderdeel beschouwd. Spelling is slechts taalverzorging en wordt gezien als een cosmetisch taalelement. Mocht immers vandaag de spelling gewijzigd worden, dan blijven we met z'n allen morgen toch even vrolijk op dezelfde wijze verder praten. Relativerend kunnen we stellen dat spelling een belangrijk aspect van taalverzorging is.

6 Slot

Ik kom samenvattend tot een afronding. De spelling van het Papiamentu heeft op de Benedenwindse Eilanden een officiële status. Dat geldt zowel voor het Papiamentu van Curaçao en Bonaire enerzijds als voor het Papiamentu van Aruba anderzijds. Voor beide spellinggebieden is de relatieve taaluitbouw inmiddels dusdanig ver gevorderd, dat een vereniging van beide spellingsystemen niet vanzelfsprekend en eenvoudig is. Het herdrukken van alle beschikbare teksten zal nagenoeg onoverkomelijke financiële bezwaren oproepen. De politieke weerstand is te voorspellen, maar is moeilijk in te schatten. Alhoewel het verenigen van beide spellingen zeer voordelig lijkt, is het niet aan te bevelen dit vooralsnog aan de orde te stellen.

Het zou eerder tot vermijding en oppositie bij de twee spellinggebieden leiden dan dat de vereniging van de beide spellingsystemen tot samenwerking zal stimuleren. De afweging dient gemaakt te worden in hoeverre een *Taalunie Papiamentu* mogelijk is. Daarbij zullen minstens de drie Benedenwindse Elanden en zo mogelijk ook de Papiamentu sprekende groep in Nederland betrokken worden. Zo'n stevige basis kan de geschikte infrastructuur vormen die de eenvormigheid van het Papiamentu kan bevorderen. Binnen zo'n formele interinsulaire unie zullen zaken als een gezamenlijk elektronisch beheer van de taalschat van het Papiamentu moeten plaatsvinden. Dan zal automatisch een toekomstige uniforme spelling van de Papiamentu-varianten aan de orde komen.

Bronnen

- Booij, G.E., C. Hamans, G. Verhoeven, F. Balk en Ch. H. van Minnen (1979). *Spelling. Spektator Cahiers 2*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Huizinga, Henk (2001). *Taal & Didactiek. Taalbeschouwing*. Groningen: Wolters-Noordhoff
- Jonis, Silvio, Sidney Joubert, Hubert Lemmens, Manuel Maduro, Ronald Severing. (2009) *Ortografia i Lista di palabra Papiamentu, Buki di oro*. Kòrsou: Fundashon pa Planifikashon di Idioma, FPI.
- Noor, Dayanara, Ronald Severing (2011). 'Ortografia di papiamentu na skol sekundario'. In Faraclas, Nicholas, Ronald Severing, Christa Weijer. Elisabeth Echteld (Eds.). *Iguana's Newfound Voices, Continuity, Divergence and Convergence in Language, Culture, and Society on the ABC-Islands*.
- Tromp-Wouters, Audrey, Marlon van der Linde, Ronald Solognier (2009). *Vocabulario ortografico di Papiamento*. Aruba: Departamento di Enseñansa,